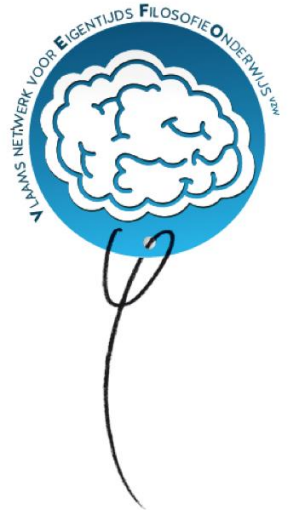

Inleiding tot Plato

Auteur: Emma Moormann

Doelgroep: 3de graad secundair onderwijs

Duur: 50 min.

LESDOELSTELLINGEN

De leerlingen...

- zien in dat Plato's filosofie weliswaar kadert in een antieke context, maar toch nog steeds relevant kan zijn.
- kennen de belangrijkste ideeën van Plato's mensleer, kenleer en maatschappijleer.
- kunnen voorbeelden geven van hedendaagse ideeën of gebeurtenissen die aansluiten bij Plato's ideeën.

LESOPBOUW

MOTIVATIEFASE: THE MATRIX

De leraar stelt de volgende vragen: wat weten jullie al over Plato? Kennen jullie de naam ergens van? Gezien bij Grieks bijvoorbeeld?

De leraar laat afbeeldingen zien uit de film 'The Matrix' uit 1999 (zie [Powerpoint](#) in bijlage, fragmenten kunnen eventueel ook). Hij vraagt wie de film al gezien heeft en geeft daarna een korte beschrijving van deze film:

De film vindt plaats in de 22ste eeuw. Neo is een computerhacker, die door Trinity wordt gevraagd om een groep vrijheidsstrijders te helpen, onder aanvoering van de illustere Morpheus. Deze groep verzet zich tegen zelfdenkende computers die de menselijke beschaving beheersen. De computers houden de mensen onder de duim door ze letterlijk in te pluggen in een virtual reality omgeving, die eruit ziet als de wereld zoals wij die kennen. Morpheus gelooft dat Neo de uitverkorene is om de computers te verslaan en bevrijdt hem uit de Matrix. De groep bereidt zich voor op een allesbeslissende strijd met de beschermers van de Matrix, waarin fictie en realiteit dwars door elkaar heen lopen.

Na deze beschrijving laat de leraar op de Powerpoint de keuze zien waar Neo ook voor stond: kiezen voor de wereld waarin je nu leeft, die comfortabel, bekend enz. is (rode pil) of kiezen voor de Matrix, de echte wereld waarvan je nog niet weet hoe erg die gaat zijn (blauwe pil)? Laat de leerlingen even nadenken en dan stemmen (door handopsteking). De uitslag van de stemming schrijft de leraar op het bord; er wordt benadrukt dat onthouding niet mag. Dan wijst de leraar leerlingen aan om te vertellen waarom ze voor een bepaalde optie gekozen hebben (argumenten geven). Hij probeert de leerlingen

met elkaar in discussie te laten gaan door argumenten te herhalen, te vragen wie het eens/oneens is met stellingen en waarom, door te vragen...

Na een korte samenvatting van de discussie (waarschijnlijk kiezen niet alle leerlingen voor dezelfde pil), vertelt de leraar dat Plato zo'n 2400 jaar geleden al over deze situatie nadacht: hij beschrijft in de allegorie van de grot wat de echte filosoof zou doen: op zoek gaan naar de waarheid, de realiteit. Die allegorie wordt nu uitgelegd, net als andere onderdelen van Plato's filosofie. De leraar heeft op het bord al een overzicht staan van de te behandelen onderdelen. Maar eerst zal er wat verteld worden over Plato's leven.

PLATO'S FILOSOFIE: EEN OVERZICHT

De leraar geeft nu eventueel al aan dat de leerlingen een huiswerkopdracht gaan krijgen waarvoor ze over goede aantekeningen van de les moeten beschikken: zeker bordschema's nemen ze best over (zie 'evaluatie').

Leven en dood, Athene: anekdotes

Plato leefde van 428 tot 347 voor Christus in Athene. Zijn naam betekent zoiets als breed (gegeven door worstelcoach?). Zijn echte naam zou Aristocles zijn.

Vraag: wie weet er wie de voorganger was van Plato? Vertellen over Socrates als de leermeester van Plato, die zelf geen geschriften heeft nagelaten maar Plato wel sterk heeft beïnvloed: Socratische dialoog: samen de zoektocht naar de waarheid aangaan door steeds te twijfelen en verder te graven, tot het idee geboren wordt: de maieutiek, vroedkunde.

Dialoogvorm, samenhangend geheel

De dialoog vindt bijna altijd plaats tussen Socrates en andere personen, Plato spreekt nooit zelf (daarom weten we ook zo weinig over hem). *Vraag:* waarom zou hij dat gedaan hebben? Hij streeft als filosoof naar waarheid en ziet zijn werk als een bijdrage daaraan, maar niet meer dan dat: hij vindt zijn waarheid niet belangrijk genoeg om zijn naam daaraan te verbinden. Soms is de dialoog meer een monoloog met soms de bevestiging van anderen: dat gebeurt vooral in zijn late dialogen. Belangrijke algemene opmerking over Plato's werk is ook dat hij nog niet echt verschillende disciplines had: Plato had een bepaald wereldbeeld, en er zijn wel bepaalde elementen, maar die lopen allemaal door elkaar. Toch wel een consistent geheel. Om het leerbaar te maken zal de leraar nu Plato's ideeën toch opsplitsen in kenleer, mensbeeld en maatschappijleer (maar hij heeft over veel meer gedacht!).

Grot van Plato: Ideeënwereld, meningen en kennis, anamnese (kenleer)

De allegorie van de grot van Plato, om duidelijk te maken hoe nauw die wel niet aansluit bij The Matrix: Plato's ideeën zijn nog steeds bekend. *Vraag:* wat is een allegorie? De leraar legt uit dat het een symbolische voorstelling van een idee is. Bij Plato is het de voorstelling van de ideeënwereld, die echter is dan de zintuiglijk waarneembare wereld waar wij in leven. Aan de hand van de afbeelding (zie 'lesmateriaal') legt de docent de allegorie uit. De filosoof is degene die (wellicht tegen zijn wil) de tocht naar boven maakt en daar de echte wereld en het echte licht aanschouwt. Helaas luisteren de anderen niet naar hem als hij teruggaat; ze geloven hem niet en willen hun vertrouwde situatie niet opgeven.

Vraag: kan iemand een voorbeeld geven van een situatie waarin iemand iets ontdekt heeft, maar anderen hun kennis niet willen aanpassen? Mocht niemand iets zeggen: dit komt bijvoorbeeld ook in andere wetenschappen voor, denk aan het heliocentrisme. Maar ook in dagelijkse situaties: met mensen discussiëren die een heel ander wereldbeeld hebben is soms heel moeilijk. B.v. tussen Clinton en Trump: zouden mensen elkaar in discussies echt overtuigd hebben? Beide partijen zijn zo blindelings fan van een kandidaat, dat ze een soort tunnelvisie hebben.

Wat Plato met de allegorie van de grot wil aangeven, is dat er meer is dan onze zintuiglijk waarneembare wereld. Ware kennis kunnen we niet op deze wereld baseren, want deze is namelijk veranderlijk. Over deze wereld hebben we allerlei meningen, die ook veranderlijk zijn. Ware kennis is gebaseerd op onveranderlijke, abstracte Ideeën. De voorwerpen die we waarnemen nemen op de een of andere manier allemaal deel aan die Idee (participatie).

Een voorbeeld: er zijn heel veel verschillende GSM's in de wereld. Er zijn er met en zonder internet, wel of geen smartphones, met of zonder sim-lock, van verschillende merken, groottes, kleuren. Maar toch weten we bij alle telefoons op de een of andere manier dat het telefoons zijn. Alle telefoons zijn eigenlijk concrete voorbeelden van de Idee 'telefoon'.

Dit is een simpel voorbeeld, maar Plato dacht over termen als 'goedheid' en 'schoonheid'. We zeggen van veel verschillende situaties dat ze goed zijn, ook al zijn ze heel verschillend. Een object in de zintuiglijke wereld is een afspiegeling van de Idee in de ideeënwereld: een mooi persoon is slechts een afspiegeling van de Idee Schoonheid. *Vraag*: hoe verhouden tekeningen of verhalen zich tot Ideeën? Dat zijn eigenlijk afspiegelingen van afspiegelingen.

Hoe leren we die Ideeën dan kennen? Dat is niet voor iedereen weggelegd, vooral voor de filosofen. Door de maieutiek die we eerder gezien hebben kunnen die ideeën geboren worden. Maar dat betekent dat de kiem ervan al aanwezig was: we worden allemaal geboren met de ideeën al in ons, omdat onze ziel voor onze geboorte nog zonder lichaam in de ideeënwereld was. Het komt er alleen nog op aan om die ideeën dus te herinneren: de anamnese.

Driedeling van de ziel (mensbeeld)

Plato maakt dus een onderscheid tussen lichaam en ziel. De ziel bestaat ook uit drie delen, die ieder een eigen deugd hebben. Als die drie delen goed samenwerken (of als het rationele deel de andere twee in bedwang houdt, tweespan), is er sprake van de overkoepelende deugd rechtvaardigheid.

- Redelijke ziel (logistikon) - verstandigheid
- Vurige ziel (thumoeides) - dapperheid
- Begerende ziel (epithumetikon) – matigheid

Hier voorbeelden geven en ook een *vraag* stellen over voorbeelden. *Vraag*: wat val op aan de laatste deugd? Die ziel is eigenlijk pas goed bezig als ze zichzelf niet teveel uit, in tegenstelling tot de andere twee. Onderscheid tussen lichaam en ziel en rationele capaciteiten die meer gewaardeerd worden dan lichamelijke is iets dat hier al begint, blijft voortleven in het Christelijke wereldbeeld.

De Wetten en de Republiek (maatschappijbeeld)

Plato was zijn hele leven tegen arbitraire heerschappij. In de Republiek of de Staat beschrijft Plato zijn ideale samenleving waarin filosoof-koningen de baas zijn: die zijn dan gekozen op basis van verstand. Zijn stad bestaat uit inwoners die een ziel hebben zoals hierboven, dus moet die stad daar

ook naar ingedeeld zijn.

- Wachters
- Helpers (soldaten, politie)
- Handwerkers

Verder is het een heel totalitaire staat: de filosoof-koningen bepalen alles en het hele leven wordt beïnvloed: iedereen is slechts een radartje, een functie in het geheel van de staat. Zo mag je niet kiezen met wie je kinderen krijgt en worden kinderen van de hoogste klasse door anderen opgevoed zodat niemand weet wie zijn kinderen zijn.

In de Wetten denkt Plato anders over de ideale staat: hier kiest hij de wetten als niet-arbitraire regels die een staat leiden, en leiders zijn er alleen om toe te zien op de uitvoering van die wetten.

Vraag: wat zouden jullie verkiezen, een staat met filosofen aan het hoofd, of met wetten? Met mensen of met wetten?

AFRONDING

De leraar deelt woordenlijsten uit waarop de meeste moeilijke woorden van de les uitgelegd worden. Leerlingen worden aangemoedigd om woorden in hun aantekeningen die ze niet goed begrepen thuis op te zoeken en toe te voegen. Daarnaast kan de leraar eventueel een samenvatting als huiswerk geven (zie 'evaluatie').

EVALUATIE

De leerlingen kan eventueel gevraagd worden om een samenvatting te maken van de les. Op die manier oefenen ze hun studievoordigheden, oftewel het 'leren leren'. Belangrijk is dan wel dat er gedurende de les regelmatig wordt meegedeeld dat leerlingen goede aantekeningen moeten maken. De opdracht kan eventueel op punten gezet worden. Het is dan belangrijk goed uit te leggen wat de vereisten voor een goed punt zijn. Een schema of een mindmap is bijvoorbeeld misschien ook een goede manier van samenvatten.

LESMATERIAAL

Powerpoint (zie bijlage) voor het begin van de les

Woordenlijst (zie bijlage) voor het einde van de les

BRONNEN EN ACHTERGRONDINFORMATIE

Afbeelding van de grot van Plato:

<http://users.skynet.be/sathyasai/Varia%205.jpg>